

БАР'ЯХТАР
Віктор Григорович — академік НАН України, радник Президії НАН України, почесний директор Інституту магнетизму НАН України та МОН України

СПІВПРАЦЯ НАУКИ, ОСВІТИ І ВИДАВНИЧОЇ ГАЛУЗІ ПРИ СТВОРЕННІ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ

Шановний Борисе Євгеновичу!

Шановна Президіє! Шановні колеги!

На початку свого виступу дозволю собі нагадати про те, що зробили фізики у минулому столітті. Так, використовуючи квантову механіку, а також спеціальну теорію відносності, фізики знайшли новий вид палива — ядерне, яке виявилось значно ефективнішим, ніж традиційні вугілля, газ і нафта. Появу ядерної енергетики передбачав свого часу академік В.І. Вернадський, коли ще в 1910 р. розмірковував про радіоактивність. Нині, як ви знаєте, у нашій країні на атомних станціях виробляється більш ніж 55 % усієї вітчизняної електроенергії. Ми поступаємося лише Франції, де цей показник становить 75 %. Атомна енергетика має великі потужності й чималі можливості, але великими є також і ризики та пов'язані з її недбалим використанням небезпеки. Це досить «капризна» галузь, а дехто навіть каже, що в ній не буває аварій — бувають лише катастрофи. Про це не можна забувати.

Дорогі колеги! Освіта відіграє важливу роль у житті суспільства. В Японії закон про загальну безоплатну середню освіту було прийнято у 1886 р. Сьогодні ця країна, не маючи значних природних ресурсів, є одним з найбільших у світі виробників новітніх технічних пристроїв, автомобілів, комп'ютерів та іншої інноваційної продукції. Цей приклад підтверджує значення освіти для розвитку держави. Відомо, що освіта є якісною там, де добре працюють школи, але крім шкіл потрібні ще й гарні підручники. Вважаю, що наше Міністерство освіти і науки має приділяти більше уваги підготовці шкільних підручників. Інститут магнетизму НАН України та МОН України бере активну участь у цій діяльності, а директор Інституту Юрій Іванович Горобець багато років є головою відповідної ради у Міністер-

стві. І Ю.І. Горобець, і доповідач беруть також активну участь у створенні програм з фізики.

Хочу сказати кілька слів про Малу академію наук. Нещодавно її досвід аналізувала ЮНЕСКО, і в результаті було визнано, що робота МАН повністю відповідає високим світовим критеріям.

Підготовку підручників для середньої школи ми здійснювали у тісній співпраці з Малою академією наук, насамперед з її президентом Станіславом Олексійовичем Довгим, та харківським видавництвом «Ранок». Співавторами підручника з фізики для 7 класу були В.Г. Бар'яхтар, С.О. Довгий, Ю.І. Горобець, Ф.Я. Божинова, І.Ю. Ненашев, О.О. Кірюхіна. Цей підручник посів перше місце на конкурсі Міністерства освіти і науки України.

Отже, представники трьох галузей — науки, освіти і книговидання працювали разом для створення якомога кращих підручників. Було видано підручники для 7, 8 і 9 класів. Підручник для 7 класу вийшов тиражем 120 тис. примірників, а підручник для 8 класу — 450 тис. Як мене поінформував голова видавництва «Ранок», тираж підручника для 9 класу також буде великим. Підручники для 8 і 9 класів були переможцями конкурсів МОН України. Вони зробили вагомий внесок в ознайомлення школярів з основами фізичної науки, в її популяризацію і заохочення до подальшого вивчення.

Успіх підручників був зумовлений комбінацією науки, освіти і видавничої галузі, про що я вже говорив, але хочу ще раз підкреслити цю тезу. Учені мають глибокі фахові знання, вони знають, що саме слід писати. Педагоги знають, як треба писати, щоб учні могли як слід засвоїти матеріал. І нарешті, видавництво знає, як оформити підручник так, щоб учням справді цікаво було його читати. На сторінках нашої книжки, наприклад, з'являється ціла «команда» — вчитель, хлопчик, дівчинка і кішка, які коментують викладений матеріал. Подана в такій формі інформація краще сприймається і запам'ятовується. Той факт, що 450 тис. наших підручників було видано і розповсюджено, свідчить, на мою думку, про те, що цей підруч-

ник став головним підручником з фізики для школи.

Гадаю, що цей досвід потрібно використувати, залучаючи вчених різних напрямів до підготовки відповідних підручників. Тоді такі підручники стануть справді сучасними й інформативними. В авторському складі підручника неодмінно мають бути вчителі. Не менш важливою є взаємодія з видавництвом. Виходячи з власного досвіду, я можу високо оцінити роботу видавництва «Ранок», але переконаний, що в Україні є й інші хороші видавці навчальної літератури і з ними потрібно налагоджувати зв'язок.

Працівники нашого Інституту разом з Національною академією педагогічних наук брали активну участь у розробленні навчальних програм. Це дуже важливо, оскільки якісні програми стимулюють підготовку гарних підручників і заохочують до співпраці з освітньою галуззю.

На жаль, нещодавно Міністерство освіти і науки прийняло, на мою думку, помилкове рішення — об'єднати в 10–11 класах усі природничі науки в одну дисципліну. Це, безперечно, призведе до зниження рівня викладання фізики, хімії, біології. Небезпечність цього кроку стає особливо очевидною, якщо згадати, що в Україні діють 15 ядерних реакторів. Для їх експлуатації потрібен кваліфікований персонал, який має ґрунтовні знання про роботу реактора і процеси, що в ньому відбуваються. І саме у школі закладається фундамент фізичних знань, науковий світогляд. Насмілюся сказати, що в країні з потужною ядерною енергетикою відповідні знання бажано мати всім громадянам, тим більше керівництву держави. Нагадаю такий факт. Чорнобильська катастрофа почалася з того, що 4-й енергоблок станції працював на змінній потужності, що суперечить законам ядерної фізики і порушує стійкість і стабільність роботи установки. Колишній прем'єр Арсеній Яценюк свого часу дав вказівку перевести всі наші ядерні блоки на змінну потужність, очевидно, не замислюючись над ймовірними наслідками такого кроку. Керівники

всіх атомних станцій, на щастя, відмовилися виконувати це розпорядження.

З огляду на це мені здається цілковито недоцільним і, чесно кажучи, ганебним рішення Міністерства освіти і науки об'єднати всі природничі науки, зваливши їх, так би мовити, в одну купу. У нас немає відповідних підручників, навряд чи є вчителі, здатні викладати усі ці

дисципліни. Проте найголовніше, що в країні з розвинутою ядерною енергетикою подібні рішення є нераціональними і навіть небезпечними.

Що стосується Загальних зборів, то вважаю, що ми маємо підтримати діяльність президента НАН України, Президії і Академії загалом.

Дякую за увагу!